

РЕЦЕНЗИЯ

От доц. д-р ИВАЙЛА ЛЮБОМИРОВА ПОПОВА
за дисертационния труд на **МИЛЕНА ГЕОРГИЕВА СТОЙКОВА**,
докторант на самостоятелна подготовка в Катедрата по стара история,
тракология и средновековна история на Историческия факултет,
СУ „Св. Климент Охридски”

Дисертационният труд на Милена Стойкова е озаглавен *НИКОЛО МАКИАВЕЛИ ЗА ИСТОРИЯТА И УПРАВЛЕНИЕТО НА ОБЩЕСТВОТО*. Дисертацията се състои от увод, четири глави, заключение, десет приложения, библиография с извори и научна литература, общо обем от 375 стандартни страници. Структурата на представената работа е добре балансирана.

В увода дисертантката очертава целите на изследването си, като основната е *да проследи основни моменти от философско-политическите възгледи на Николо Макиавели като разкрие приноса му към хуманистичната философия, историографска традиция и политическа мисъл на Флоренция и Италия*. Още тук мога със задоволство да заявя, че докторантката се е справила успешно с поставената цел на изследването. Милена Стойкова декларира и основните произведения на Макиавели, обект на проучването – *Флорентински истории, Размишления върху първите десет книги на Тит Ливий, Владетелят*, както и други документи. Направен е и подробен историографски обзор по темата, който доказва отличното познаване на изследванията (италиански, германски, руски и съветски, английски, български и пр.) върху Макиавели в световната историография. В увода Стойкова определя и хронологичната рамка на изследването – времето, в което живее и твори Макиавели, което обуславя и необходимостта авторката да посвети първата глава на *Италия, Флоренция и Николо Макиавели*.

В първата част на тази глава, озаглавена *Италия и Флоренция през 13 – 15 в.*, Милена Стойкова подробно разглежда политическата и културната обстановка в Италия и по-специално във Флоренция в годините, в които се изгражда като

личност и политик, когато живее и твори Макиавели. За целта авторката много умело разкрива генезиса на две основни явления - италианския полицентризъм и Италианския ренесанс в периода 13 – 15 в. Стойкова вярно отбелязва, че един от определящите фактори за полицентричното развитие на Италия е съперничеството между римския папа и германския император, като е проследена борбата между гуелфи и гибелини в италианските градове, определяща политическия живот на Италия през първите векове на второто хилядолетие. Победата на гуелфите и Авиньонския плен на папите са отчетени като основни фактори, съдействащи за полицентризма. Специално място е отделено и на зараждането на т. нар. *нова интелегенция* и възникването на хуманизма като явление, определящо Италианския ренесанс. Като основна причина правилно е посочено достигнатото високо ниво в деловите отношения, урбанизацията, а оттам и нуждата от високообразовани административни кадри. Като важна предпоставка е откритоена и постигнатата началото на 13 в. независимост на университетите, което им позволява да се превърнат в благоприятна среда за зараждането на хуманизма. С цел по-пълното разкриване на възгледите на Макиавели, Милена Стойкова в тази част се спира и върху генезиса на политическата структура и културна традиция на Флоренция по времето на Макиавели. Подробно е проследено общественоеикономическото развитие на града, неговата вътрешна и външна политика, културното развитие от края на 12 в. до края на 15 в. Изяснена е и ролята на фамилията Медичи за развитието на града, безспорен фактор в историята на Флоренция и твърде важен в житейската съдба на Макиавели. Втората твърде важна част на тази глава е озаглавена *Николо Макиавели . Житейски път и творчество*. В нея Стойкова проследява ключовите моменти от живота и творчеството на политическия деец и творец. Проследена е неговата политическа кариера с върховете и спадовете; в контекста на политическата обстановка в Италия подробно са разгледани дипломатическите мисии, които осъществява Макиавели във Франция, при германския император, при папата и прочие; задълбочено е разгледана и ролята му на военен специалист, всичко това въз основата на анализ на богат изворов материал, който включва негови служебни доклади, писма, донесения и поетични

творби, между които са *Доклад за събитията в Германия*, *Описание на събитията във Франция*, *Описание на събитията в Германия*, *Основание за набирането на собствена войска* и тн. Като резултат от творческите му усилия, основани на богатия му житейски и политически опит, са представени и задълбочените му философски произведения *Владетелят* и *Размишления върху първите десет книги на Тит Ливий*, както и капиталния труд на неговия живот *Флорентински истории*.

Втората глава на дисертацията е озаглавена *Основни философски възгледи*, като в отделните ѝ части са разгледани философските концепции на Макиавели за човека, за религията, за ролята на Папството и наемните войски за политическото развитие на Италия. В тази глава дисертантката достига до ключови изводи, обобщени в заключението на тази глава. Разкрита е основната идея на неговата философия, свързана с основните военно-политически проблеми и задачи на неговото време – създаването на силна държава – единна Италия. В контекста на тази основна идея Стойкова намира обяснение за нетрационните възгледи на Макиавели за човешката природа /като неизменна и покваряема/, за *Virtu* /възможностите на човека, неговите лични качества/ и *Fortuna* /съдбата, определяща развитието на обществото; изложено е виждането му, че съдбата определя половината от човешките действия, а другата половина я определя човекът сам/. Докторантката отделя подобаващо място и на разбиранията на Макиавели за родината и любовта във философската му концепция, като убедително доказва сливането им в политическия идеал – свободна и независима Италия. Разгледани са и възгледите на Макиавели за религията, като е достигнат изводът, че основната функция на религията е да санкционира нововъведенията в устройството на обществото, на неговите закони и да запазва статуквото. Папството Макиавели държи отговорно за бедственото положение в Италия, като отчита, че завладяването на Италия е резултат от липсата на военно-политическо единство и господството на практика на наемните войски. Стойкова достига до извода, че всеки един от компонентите в човешкото общество философът разглежда с цел извеждането на общи закономерности, определящи развитието на една стабилна независима държава.

Третата глава на дисертацията е посветена на *Николо Макиавели като историк*. В нея последователно са проследени в отделни части *Мястото на Макиавели и „Флорентински истории“ в историографската традиция на Флоренция* както и *Основните идеи и теми в историографското наследство на Макиавели*. В първата част на тази глава дисертантката проследява в контекста на хуманизма развитието на историографската традиция във Флоренция, изяснява отношението на Макиавели към миналото, разкрива основния принос на философа – политическия прагматизъм и утилитарната функция, която той придава на историята. Втората част на тази глава е посветена на проучване на основните историко-философски идеи на Макиавели в контекста на средновековната и хуманистичната традиция. Направен е кратък обзор на основните принципи на средновековната и хуманистичната историография, последван от подробно изложение върху конкретните възгледи на Макиавели за историческия процес. Въз основа на неговите произведения *Размишления върху първите десет книги на Тит Ливий* и *Флорентински истории* задълбочено е изследвана една от основните идеи на Макиавели – за цикличното развитие на историческия процес. Също така е представено разбирането на Макиавели за трите основни форми на управление – монархията, аристокрацията и народното управление, както и деформацията им съответно в тирания, олигархия и анархия. На базата на анализ на посочените произведения докторантката правилно заключава, че положителните форми, според Макиавели, осигуряват благоденствието на гражданите, тоест на народа, а отрицателните облагодетелстват управляващите в ущърб на управляваните и нанасят вреда на общото благо. Стойкова изтъква, че накърняването на правата на гражданите се приема от Макиавели като преломен момент в израждането на положителните форми на управление в отрицателни. Докторантката подробно проучва също така и методите на изследване на Макиавели, отразени във *Флорентински истории*, сред които доминиращ се оказва причинно-следственият метод, съчетана с психологически подход. В процеса на изложение дисертантката изяснява как философско-историческите обобщения се явяват една от основните характеристики на *Флорентински истории* и това дава възможност на Макиавели

да изложи своите наблюдения относно основните закономерности в хода на историческия процес и в частност на човешката природа.

В четвъртата глава *Николо Макиавели като изследовател на човешкото общество* докторантката разкрива начина, по който Макиавели разкрива човешкото общество, неговата структура и развитие на основата на анализ на извори, между които са *Владетелят*, *Размишления върху първите десет книги на Тит Ливий*, *Флорентински истории*, *За военното изкуство*, служебни доклади и др. В отделни части посветени на вижданията на Макиавели за държавата, обществото, законите и справедливостта, за свободата и за идеалната държава, Стойкова достига да редица изводи. Сред тях са: Макиавели приема покваряването на обществото като естествен и необратим процес, който не може да бъде избегнат; формата на управление се намира в пряка връзка в поквареността на обществото; само демокрацията е в състояние да осигури пълната политическа свобода; отрицателните форми на управление - тиранията, олигархията и анархията не са в състояние да гарантират нито гражданските права, нето обществения интерес; едновременното вътрешно и външно спокойствие и благополучие на обществото се явява основна характеристика на идеалната държава.

В заключението докторантката Милена Стойкова обобщава резултатите от своя анализ, изводите до които достига по отношение на философско-историческите възгледи на Николо Макиавели. Авторефератът съответства на съдържанието на дисертационния труд.

Въз основа на цялостното ми отлично впечатление от дисертацията, давам своя глас и призовавам почитаемото жури да гласува положително за присъждането на докторантката Милена Георгиева Стойкова на образователната и научна степен „доктор”.

29.07.2016

София

Рецензент:

/доц. И. Попова/